

Kulturredaktör: Knut Carlqvist (knucc@algonet.se)

Bolsjeviker till frukost. En strejk i den patriarkaliskt styrda studion 1941, och ideliga arbetsrättskonflikter under åren därefter, gjorde Walt till en fanatisk antikommunist. Här vittnar han inför utskottet mot oamerikansk verksamhet 1947.

Walt hade förmågan att sälja sig själv. Det berättas att när han sett en platsannons från postverket med åldersstreck, sminkade han sig så han såg äldre ut.

Activities Committee och berättade en självömkande story om de stygga bolsjevik-infiltratorerna från 1941.

Under 50-talet gjorde Walt Disney stor comeback. Han gick fram på flera fronter: Nya och bättre animationer, rena livefilmer och genom att ge sig televisionen i våld, något som de övriga filmbolagen hade svårt för. Här ser man hur vettig hans princip var att hålla sitt företag oberoende. 1950 inleddes framgångarna med filmen *Askungen*, sedan kom livefilmen *Skattkammaren*. I ABC Television startade han vecko-programmet *Disneyland*, som bröt vägen för de televiserade barnprogrammen. Här friskades något av den viktoriaiska didaktiken upp (liksom i *Mary Poppins*). Och Disney följde mallen att inte göra filmer som hans familj inte skulle vilja se.

30-talsprodukterna hade ett anarkistiskt drag, men nu var Walt Disney en ansvarsökande *family man*. Han hade alltid fått värja sig mot övertolkningar av hans produktion i konstnärlig eller politisk riktning, han såg enbart som sin uppgift att roa. Men Steven Watts, som är professor i historia, ser Disney som en del av den politiska utvecklingen i USA och menar att 50-talets produkter präglades av det kalla kriget.

Inte för att Disney gjorde filmer med elaka *commies*, han var ingen politisk agitator. Nej, istället redovisade han de positiva ideal, som den amerikanska frihetstraditionen hyllar. Hjältarna är städse män av folket. Ett typexempel på detta var de populära *Davy Crockett*-filmerna. Samtidigt blev tonen lite hårdare än under 30-talet. Den milde Musse Pigg började överflyglas av den kaxige Kalle Anka, en skränig fast mänsklig typ, som ständigt besväras av retsamma smådjur eller vardagens förtretligheter.

Den vita medelklassens Amerika

Under 50-talet kompenserade sig Disney med marginal för stakethängandet vid Fairmontparken genom att bygga Disneyland, ett idylliserat USA-samhälle med stödjepunkterna Main Street USA, Frontierland, Tomorrowland och andra mirakel. Det är den vita medelklassens Amerika som breder ut sig här i miniformat, de fattiga och de rasdiskriminerades lyser med sin frånvaro. Fast det måste sägas att Disney i sina filmer alltid haft ett hjärta för *the underdog*, i mänsklig eller djurisk skepnad, en reminiscens från ungdomsåren. Och rasist var han sannerligen inte, i en film kunde han till och med ta ställning för indiansidan gentemot den legendariske kaptan Custer.

1966 dog han. EPCOT-projektet i Florida fick han aldrig se färdigställt. Där försökte han ge en modell för hur ett mänskligare samhälle med ekologiska drag skulle kunna se ut. Men det har mest blivit tekno-utopiskt tingeltangel av allsammans. De stora 30 finns med i bakgrunden som sponsorers alltsedan Disneylandprojektet. Walt Disney blev ironiskt nog en allierad till och exponent för det korporativa, storiindustriella och kultur-imperialistiska samhälle, som han ursprungligen ställde sig något kritisk till.

FOLKE SCHIMANSKI

Roosevelts USA. / De tre små grisarna (1933) fångade Disney depressionstidens överlevnadsvilja. Ur Frank Thomas och Ollie Johnstons Disney Animation - The Illusion of Life.

Uppe och inne i New York City

Vem håstare för 20 år sedan trott att det skulle bli någon ordning på det Stora Äpplet? Jonas Hellman rapporterar från världens huvudstad.

New Yorks borgmästare Rudy Giuliani har blivit känd för nolltoleransen. På fem år har det totala antalet anmälda brott i New York halverats. Antalet mord har inte varit så få sedan 1964. New York är numera den säkraste av USAs storstäder. Statistiken talar alltså till Giulianis fördel. Men trots det är han omstridd. Lika populär som han är i vissa läger, lika avskydd är han i andra. Den trendiga gratistidningen *Village Voice* kallade honom nyligen för "en hjärtlös svinpås". Studenter på universitetet där jag går använder skällsord som Hitler och fascist. Varför är Giuliani så illa omtyckt av vissa?

Poliser i frihet

En del hävdar att han har givit polisen för stora befogenheter, vilket lett till att svarta, *hispanics* och andra som ser misstänkta ut har fått sämre rättstrygghet. Den brutala dödsstrykningen av en oskyldig invandrare från Västafrika nyligen bidrog till att förstärka den bilden.

Men det framförs också annan kritik mot Giuliani. Borgmästaren nöjer sig inte med att jaga mördare och andra grova brottslingar. Han ger sig även på fortkörare, fnask, knarkare, porrbutiker, folk som går mot rött ljus och andra stökiga fenomen som hör New York till.

När det kinesiska nyåret firades nyligen kunde kineserna i Chinatown inte fyra av några smällare på grund av de nya reglerna. Hans senaste påfund är att New York-polisen ska få befogenhet att på plats beslagta bilen för rattfyllerister.

New York Magazine publicerade i januari en artikel med rubriken "Manhattan: En förort". Där hävdas att Giulianis framfart har fått den välmående medelklassen att flytta fram sina positioner. Förr var det bara kliniker för drog-avvänjning och hårbärgen för hemlösa som fick grannarna att protestera. Nu protesteras det mot allt: Neonskyltar, parader, franska restauranger, lek-saksaffärer, utskänkningstillstånd och lastbilar som stannar för att lasta av varor till butiker. Krav ställs som skulle New York kunna erbjuda samma miljö som en fridfull villaförort.

Med svenska mått mätt är New York knappast fridfullt. Nattetid pågår de mest skumma aktiviteter. Tiggare står i varannat gathörn, bilisterna skriker åt

Nolltolerans. New Yorks borgmästare Rudolph Giuliani repeterar en sketch i Saturday Night Live.

varandra och jag behöver inte mer än gå utanför dörren i West Village för att någon ljusskygg snubbe ska fråga *You wanna buy smoke?* Men New Yorkarna i gemen är toleranta. Det hör till att det ska vara lite stökigt och ruffigt. Det är därför de bor i New York och inte på någon mindre ort i Iowa.

I nästan varenda lokal dags- eller veckotidning kan man läsa en kritisk artikel om Rudy Giuliani. Till och med Hillary Clintons planer på att kandidera till senaten för New Yorks räkning vänds emot honom. I förra veckans *Village Voice* hävdas att Hillary kommit till Giulianis uppsättning genom att locka medias blickar bort från hans impopulära beslut.

Det är lite krystat. Om Hillary Clinton ställer upp lär det nämligen bli betydligt svårare för Giuliani att kröna sin karriär med att bli senator. Enligt en opinionsundersökning har Hillary Clinton stöd av 52 procent av New Yorks väljare medan Giuliani bara har 43 procent.

Hillary: Vår kandidat

Om bägge ställer upp, får New Yorks senatsval år 2000 stor uppmärksamhet. Den svenska journalistikarens kandidat lär bli Hillary Clinton - naturligtvis. Det är ju hon som är demokrat och Rudy Giuliani som är republikan. Under den valrörelsen kan det vara kul att hålla i minnet att av de båda är det snarast Giuliani som står svensk ordning och reda.

JONAS HELLMAN

OTIE SHREVE/ABC

PRESSENS BILD

MARY ELLEN MATTHEWS/AP/PRESSENS BILD

mindre företagsamma. Han satte genast kommuniststämpel på bråkmakarna, och de ledande fackliga aktivisterna fick sparken. Det förlängde konflikten till ett halvår och skapade mycken bitterhet.

Kreativiteten sinade efter strejken

Watts menar att Disney inte var sig själv efter denna händelse och under de kommande åren sinade hans kreativitet, vilket för första gången resulterade i negativa recensioner. Hans hantering av strejken gav ordentlig *badwill*. Det hindrade honom inte att 1944 gå in i den antikommunistiska skådespelarorganisationen MPA, befolkad av kända stjärnor som Clark Gable, Barbara Stanwyck, Gary Cooper och Spencer Tracy. Disney blev dess vicepresident, dock inte någon särskilt aktiv sådan. Två år senare vittnade han för House Un-American